

O PERSPECTIVĂ FILOSOFICĂ A EDUCAȚIEI

Doctor habilitat în pedagogie, profesor universitar **Viorica ANDRIȚCHI**¹

E-mail: vandritch@mail.ru

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8504-9679>

Doctor în filologie, profesor universitar **Nicolae MĂTCAȘ**

E-mail: nicolae.matcas@yahoo.com

Doctor în filosofie, conferențiar universitar **Mihail BRAGA**²

E-mail: mihael.braga@ssu.utm.md

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6991-5407>

¹Centrul Formare Continuă și Leadership

²Universitatea Tehnică din Moldova

Profesorul Vlad Pâslaru, cunoscut conceptor și reformator al învățământului din Republica Moldova, autor al *teoriei educației literar-artistice*, al *principiului pozitiv al educației*, al *conceptelor didacticei artei*, *educație lingvistică*, *educație pentru identitate* ș.a., la a 75-a aniversare de la naștere, ne bucură și ne uimește cu impunătorul studiu *Epistemele educației moderne: Reactualizare, redefinire*, gândit ca o sinteză a reperelor filosofice ale educației național-universale, cu trimiteri pertinente către praxisul educațional național. Ajuns la vârsta senectuții, care pentru Vl. Pâslaru presupune întâi de toate o vastă experiență de cercetare, conceptualizare și metodologizare a învățământului național, autorul își onorează prolific titlurile acordate de colegii săi din Republica Moldova de „conștiința noastră pedagogică” [1], în România fiind apreciat drept „cel mai virtuos pedagog român din Republica Moldova” [2].

În *perspectivă pedagogică*, cercetările savantului Vl. Pâslaru stau, *stricto sensu*, la baza constituirii temeliilor conceptuale ale învățământului național din Republica Moldova, în general, și ale teoriei educației literar-artistice, în special, evidențiindu-se prin unicitate și caracter de pionierat, prin explorarea unor domenii de stringentă actualitate, precum *identitatea națională*, *toleranța și interculturalitatea*, *educația morală și religioasă*. Este cercetătorul care semnalează argumentat despre problema cea mai complicată pentru basarabeni: *criza de identitate* și *criza de proprietate*.

În contextul actual al modificării structurii și axiologiei raporturilor *om-natură*, *om-om*, *om-societate*, *om-divinitate*, la scară națională, regional-europeană și planetară, epistemologia educației revendică o terminologie întemeiată nu doar lexical, prin sine însăși, ci și prin identificarea esențelor cuvintelor – a entităților receptării, imaginației, gândirii, creației. Tipurile

Vlad PÂSLARU. *Epistemele educației moderne: Reactualizare, redefinire*. Chișinău: Editura „Pontos”, 2023. 524 p.

de episteme examinate de autor iau forma unor *termeni* de filosofie, pedagogie teoretică și metodologie a educației, de construcție și dezvoltare curriculară. O categorie specifică de termeni pedagogici examinați/definiți/re-definiți sunt cei care esențializează și formulează teoria curriculumului școlar și construcția curriculară, ultima fiind prezentată și în abordare critică.

Vl. Pâslaru concentrează cunoașterea pedagogică, explică perspectiva gnoseologică și principiile de structurare a terminologiei pedagogice și caracterul teleologic al educației. Pentru promovarea consecvență a *principiului pozitiv al educației* – condiția Binelui, Frumosului, Adevărului, Dreptății și Libertății – valori fundamentale ale omenirii peste care dăinuie veșnic Sacralitatea, profesorul Pâslaru evidențiază *Frumosul* și *Demnitatea* ca nucleu al universurilor intim și cultural ale ființei umane.

Explicând esența *Libertății umane* în contextul societății cunoștințelor, este subliniată importanța dezvoltării competenței educaționale, descifrată esența acesteia ca valoare, obiectiv, finalitate, dar și condiție a *libertății umane*; este conturată formula axiologiei educației și *argumentată importanța noilor educații* ca stare a conștiinței pedagogice.

Continuând logica discursului științific, autorul structurează epistemele educației din perspectivă *tipologică-axiologică-pedagogică*. Se acordă o semnificație distinctă formulei *național-axiologică* a educației: *individ - națiune - umanitate* (W. von Humboldt), care reprezintă abordarea identitară a educației. În contextul problemei complicate pentru basarabeni – *criza de identitate și criza de proprietate* – un loc aparte este dedicat *educației pentru identitate*, or, educația reprezintă sursa identității noastre românești!

Cadrul praxiologic are în vizor *epistemele construcției curriculare* în Republica Moldova, oferind pedagogilor practicieni din domeniile educației lingvistice, educației literar-artistice, educației artistic-estetice, educației istorice, diriginților de clasă etc. exerciții hermeneutice de descifrare-aplicare a valorilor educației în cadrul disciplinelor predate. Este știut că orice lucrare poartă amprenta autorului său, ceea ce contează fiind faptul ca el să știe să-și pună în valoare personalitatea intelectuală. Dacă acest lucru se produce, atunci putem considera lucrarea ca una *originală*. Or, originalitatea *Epistemelor...* constă în noutatea punctelor de vedere ale savantului; forța de convingere care decurge din puterea textului lucrării de a capta raționalitatea cititorilor și, nu în ultimul rând, *personalizarea textului*, expus prin impunerea „vocii” autorului, distinctă de alte voci din țară și de peste hotare.

Credem important a aprecia corelația *titlu-conținut*; caracterul argumentat al structurii și conținutului; caracterul logic în ordonarea conținutului; *logica demersului teoretic*, abordarea multiaspectuală, inter-și transdisciplinară a conceptelor-cheie și coerența în analiza acestora, calitatea interpretărilor și sintezelor.

Perspectiva lingvistică a cercetării conține, explicit și implicit, tălmăcirea complexei și complicatei naturi a terminologiilor științifice în general și a terminologiei pedagogice în special. Termenii, în speță cei din pedagogie, nu sunt un dat, nu se preiau așa cum sunt explicați în dicționare, ci sunt ajustați la necesitățile studiilor, re-creați, completați cu o anumită încărcătură semantică conform tipului de cunoaștere, obiectului și subiectului cunoașterii, mediului educațional, timpului în care se desfășoară studierea și cunoașterea. Sunt reconsiderați, precizați și re-definiți termenii pedagogiei contemporane; se insistă dramatic pentru

eliminarea din practica aserțiunilor curente a libertinajului terminologic.

Termenii de referință n-au fost preluați din dicționare; ei prezintă nu numai un registru tradițional al celor cca 500 de termeni-cheie utilizați în monografie, ci și numărul paginilor care-i încadrează în epistemele examinate, satisfăcând astfel interesul cercetătorilor – căci monog-rafia este adresată unui cititor inițiat! –, dar și pentru a arăta că aceștia s-au constituit sau au fost re-definiți de către autor cu semnificație precisă în însuși procesul de studiu ca necesitate de redare exactă și adecvată a unor idei, concepte, paradigme, structuri, modele, criterii noi. Or, acești termeni comportă și sugerează, mai ales prin determinativele care îi însoțesc, valori științifice și praxiologice noi, unii neelucidați complet nici în lucrarea pe care o prezentăm, drept care ar putea servi, consideră savantul, teme pentru studii aparte, cu relevarea statisticii întrebuintării, locului, rolului, raportului lor cu alți termeni, urmare a analizei componentiale în seme, a poziționării lor în diverse câmpuri semantice ș.a.m.d.

Descoperim astfel în discursul respectiv o adevărată și spectaculoasă prin puterea demonstrativă implementare în pedagogie a conceptului coșerian „limba în funcțiune”. Sunt definite și clasificate noțiunile de conștiință, adevăr, demnitate ca valoare morală a educației, examinate raporturile dintre cunoaștere și educație, dintre frumos și educația ființei umane, cultură, credință, conștiință și educație. În convingerea fermă a autorului, formarea componentelor culturii generale a educabilului nu se limitează la așa-numitele competențe, la care o reduc, din neștiință sau cu bună știință și din rea intenție, unii autori de studii, documente normative sau ghiduri; ea include în mod obligatoriu și trăsăturile caracteriale, aptitudinile, abilitățile, comportamentul, opiniile, conștiința lui.

Teleologia educației trebuie deci să răspundă la întrebarea „Pentru ce au fost create lucrurile și ființele umane?” (*mutatis mutandis*, în domeniul pedagogiei: „Ce vrem să obținem prin educație?”), axiologia scoate în evidență valorile lor (la ființe – cele morale). Care este scopul, care sunt obiectivele, finalitățile educației, idealul național, ce valori trebuie să posede un om educat, în ce constau sarcinile noii educații în vederea integrării europene – toate aceste și multe alte probleme legate de criza de identitate și criza de proprietate a românilor basarabeni sunt, la fel, examinate pe larg.

În capitolul *Structurarea tipologic-axiologic-pedagogică a epistemelor educației*, cel mai extins din lucrare, sunt analizate șapte tipuri (le-am zice principale) de educație: educație pentru identitate, educație lingvistică, educație literar-artistică, educație artistic-es-

tetică (teatrală, muzicală), educație interculturală, educație moral-spirituală (religioasă), educație socială (numărul lor s-ar putea multiplica prin referirea și la alte tipuri de educație, de exemplu, educația pentru sănătate, educația pentru toleranță etnică, culturală și religioasă, educație pentru democrație, pentru pace, pentru libertate etc.).

VI. Pâslaru revine, la un an de la apariția unui studiu dedicat special, structurat de asemenea pe terminologia pedagogică, la *educația pentru identitate* [3]. Acest tip de educație este omis, credem, în mod voit, din documentele strategice ale pedagogiei contemporane, naționale și europene, mai ales în spațiul postsovietic, din teama de a nu atrage cumva asupra promotorilor conceptului dat acuzația transformată în stigmat de exagerare a propriei origini, de manifestare de tendințe naționaliste etc., pentru că identitatea ființei umane, pe lângă identitatea de gen, socială, politică, culturală, profesională, artistică, moral-spirituală etc., o include și pe cea etnică, a grupului etnic sau a națiunii, din care educabilul face parte. Identitatea este congenitală, ea te însoțește de la naștere până la moarte. Ea poate fi „uitată”, ascunsă, tăinuită chiar de deținătorul ei din varii motive, înăbușită de către cotropitorii asimilatori ori substituită, din intenții subversive, cu alta, inventată artificial (cum s-a întâmplat cu românii din Basarabia, Bucovina de Nord și cea de Sud, Ținutul Herța). Dar nicio identitate umană nu se poate dezvolta altfel decât în relație cu ceilalți subiecți ai comunității etnice și cu valorile produse de comunitatea etnică (grupul etnic, minoritatea națională, populația, națiunea) din care face parte. Numai o persoană cu conștiință națională dezvoltată, care își iubește până la sacrificiu părinții, meleagul natal, Patria, limba, poate să accepte același patriotism al unei persoane cu o altă identitate etnică. Numai un patriot sincer poate fi cu adevărat și un internaționalist adevărat. Or, în viziunea lui VI. Pâslaru, noțiunea de identitate include atât educația națională, cât și cea universală, identitatea fiind scopul și finalitatea oricărei educații: axiologică și congenitală, educația este național-universală.

Termenul generic al perspectivei lingvistice a cercetării este *educația lingvistică*. Avansat de marele lingvist al contemporaneității Eugeniu Coșeriu, acesta presupune nu numai cunoașterea temeinică a sistemului fonologic, lexical, gramatical și stilistic al limbii, ci și materializarea sistemului dat prin producerea unor enunțuri variate, expresive și corecte la realizarea în vorbire a funcției comunicative a limbii, educabilului revenindu-i un rol extrem de activ în acest proces.

Prin comunicare, condiție indispensabilă a existenței ființei umane, nu numai că sunt descoperite valori; prin comunicare se produc noi valori. Activitatea

comunicativ-lingvistică realizează cele mai importante obiective: competențe de a întreține un dialog sau discurs coerent, expresiv, capacitatea de a înfăptui acte de comunicare la diverse niveluri, de a te prezenta ca un bun cunoscător al normelor limbii, vorbitor liber în exprimare, neconstrâns de un lexic sărac sau de o situație jenantă de utilizare nelalocul lui a unui lexem, a unei expresii etc. Competența lingvistică denotă gradul în care un vorbitor ține cont de pregătirea celor cărora li se adresează. Privitor la educația lingvistică, inovația introdusă de VI. Pâslaru constă în întemeierea acesteia pe conceptul coșerian despre limbă ca sistem abstract și ca limbă în funcțiune, conform căruia elevilor li se cultivă ideea că sunt nu doar subiecți pasivi ai învățării limbii, ci și creatorii ei. Prin însuși faptul că o vorbesc.

Un rol deosebit în educația lingvistică îi revine cultivării limbii, cu condiția, statuează autorul, ca aceasta, într-un stat eșuat din multe puncte de vedere, inclusiv cel lingvistic, cum e Republica Moldova, să devină o problemă de stat. În mod firesc, conștiința națională a românilor din spațiul interriversan Nistru-Prut apare și sub formă de conștiință lingvistică, artistică și pedagogică general românească.

Or, curriculumul de limba și literatura română (LLR), al cărui ideolog și coordonator principal a fost la prima ediție profesorul Vlad Pâslaru, tocmai acest scop l-a urmărit prin educația lingvistică și cea literar-artistică a elevilor. Numai că, pe parcurs, autorul a fost privat de dreptul asupra proprietății intelectuale – a concepției curriculumului de LLR, prin eliminarea sa din echipa de autori. Odată cu această acțiune, curriculumul de LLR a pierdut aproape în totalitate prevederile noi, inovative, chiar revoluționarizatoare, iar educabilii – dreptul de a se forma pe temeuri științifice vorbitori culti ai limbii române și cititori elevați de literatură; în consecință rezultatele evaluării PISA au marcat subdezvoltarea elevilor moldoveni la scriere și citire.

Epistemologul educației VI. Pâslaru „atacă cu idei” (C. Noica) și compartimentul *Metodologie*. El menționează că, pentru realizarea obiectivelor educației, este necesar să aplicăm metodele și procedeele/tehnicile cu discernământ epistemic, nu după moda timpului. A stabilit deci criterii de selectare-structurare-aplicare a metodologiilor în funcție de: tipul de cunoaștere prioritar disciplinei școlare, originea obiectului ce urmează a fi cunoscut, caracteristicile subiectului cunoașterii și ale subiectului educator, timpul-spațiul-modul în care are loc actul educativ ș.a. Astfel, cunoașterea empirică se va face prin simțuri și prin metode-procedee/tehnici-mijloace euristice: observare directă, pipăire, ascultare, gustare, măsurare; cu-

noașterea științifică – prin lectură, calcul matematic ș.a.; cunoașterea mitic-religioasă, întrucât divinitatea este acceptată necondiționat – prin imaginație, autoreflexie, confesiune; cunoașterea artistic-estetică – prin autoreflexie.

Și evaluarea școlară beneficiază de episteme specifice. Evaluarea pentru om înseamnă identificarea de către individ a propriei ființe, a sinelui, în raport cu lumea existentă, adică autoidentificarea – act autoreflexiv, și identificarea ființelor și obiectelor din jur, cu care omul interacționează – act instinctiv, dar și conștient, reflexiv. Omul dispune de vorbire articulată, capacități dezvoltate pe parcursul devenirii sale întru ființă, precum și de conștiință. Limba, care adevăratește conștiința, este folosită de om nu numai pentru comunicare cu alții, ci – *nota bene!* – și pentru transformarea sa continuă în ființă activă, cunosătoare, morală, cultivată, cultă. De-a lungul procesului de educație neîntreruptă se manifestă și actele de evaluare, care iau forma de emoții, sentimente, stări afective, dorințe, speranțe, acte de voință, aprecieri, sentințe, comportamente, într-un cuvânt – de atitudini ale educabilului. Evaluarea este, prin urmare, un sistem de acte atitudinale, căci dezvoltarea personalității se face prin raportare permanentă la alte ființe și lucruri, dar și la propriul univers intim. Vom observa deci că Vl. Pâslaru deplasează și aici accentul de pe valorile extrinseci ale educației pe cele intrinseci ale educabilului, oferind cadrelor didactice un model epistemic pentru evaluarea școlară centrată pe elev.

Conceptul de metodologie școlară este ilustrat prin prezentarea sistemului metodologiei educației literar-artistice: structură, specific, metode - procedee/tehnici - forme - mijloace; principii și criterii de evaluare a competențelor literare/lectorale ale elevilor la diverse stadii ale lecturii, specificul și aspectele comune ale educației literar-artistice și ale celor artistic-estetice ș.a.

Capitolul *Curriculum* prezintă principiile și structura curriculumului școlar/universitar, a programelor analitice pentru cursurile universitare, examinează problemele și deficiențele curriculumului de LLR la edițiile a II-a – a IV-a. Primul curriculum-model de LLR a fost elaborat de o echipă mixtă de cercetători din Chișinău și București (coordonator și coautor Vl. Pâslaru), în 1997. A fost primul pas de reintegrare a învățământului din cele două țări românești, poate de aceea curriculumul de la noi aproape că se identifică cu ideea de învățământ național, de revenire la școala națională și la identitatea națională. Dar numai prima ediție a curriculumului, cea din 1999–2000, a urmat conceptul de curriculum din 1997. Edițiile următoare, din care profesorul Vl. Pâslaru a fost exclus,

au compromis ideea de curriculum, iar împreună cu ea – și cea de constituire a unui învățământ integrat în cele două țări românești. Autorul studiului relatează și despre numeroase modificări voluntariste diletante din curriculum, explică de ce acestea sunt dăunătoare cultivării unor vorbitori elevați de limba română și a unor cititori versați de literatură – pentru că nesocotesc epistemologia educației lingvistice/educației literar-artistice.

Perspectiva epistemologică propriu-zisă a studiului își are originile în faptul că Vlad Pâslaru, coleg, discipol și mentor, s-a născut pentru a-și pune întrebări asupra esențelor lucrurilor. Profesor de limba și literatura română, cercetător pedagog, dar și literat și poet, Vl. Pâslaru a fost primul între colegii săi de breaslă care a înțeles că o metodică a predării literaturii se poate întemeia doar pe principiile constitutive ale cunoașterii artistic-estetice/literaturii și artei, concretizate în principii regulative ale receptării literare/educației literar-artistice. Adoptând și dezvoltând această cale de cercetare în cele două doctorate, a validat-o la scară națională și internațională (conceptul *didactica artei*, de exemplu, este prezentat într-un capitol al unui impunător studiu colectiv internațional, apărut la prestigioasa editură pedagogică IGI Global din Pennsylvania, SUA [4]), cale pe care a parcurs-o de fiecare dată când realitatea educațională națională i-a solicitat fundamentarea atât a conceptelor și principiilor mai sus-indicate, cât și a celor cu privire la *educația pentru democrație, educația pentru toleranță etnică și religioasă, educația pentru demnitate, calitatea educației, competența* etc. Astfel calea întrebărilor cu privire la esențe l-a adus la o sinteză a epistemelor educației moderne, care, statuează autorul, reprezintă cunoașterea/educația *demonstrată* ca adevărată, spre deosebire de dogmă, care este *dată* și *impusă* ca adevărată, nu și demonstrată.

Epistemologia, ca sistem de idei, concepte, principii, paradigme pe care se sprijină educația, explică originile, natura, scopurile, metodele și mijloacele cunoașterii (de tip științific), teoria – finalitatea lucrurilor și a ființelor în natură. Abordarea filosofică a terminologiei științifice își are rădăcinile în *Categoriile* lui Aristotel, căruia autorul i-a dedicat un subcapitol întreg, este dezvoltată de W. von Humboldt, iar pe plan național – de C. Noica. Studiul istoriei filosofiei confirmă aportul epistemic al autorului, Vl. Pâslaru stabilindu-și ca obiect de cercetare terminologia pedagogică, pe care niciunul dintre filosofi examinați n-a abordat-o, deși fiecare dintre ei a avut de spus lucruri valoroase despre educație și știința care o cercetează, pedagogia. Prin abordarea epistemologică a fenomenelor-categoriilor-termenilor pedagogiei, Vl. Pâslaru

instituie un sistem original de valori ale cunoașterii pedagogice.

Originalitatea, valoarea teoretică și cea practică a cercetării sunt confirmate generos în monografie de un sistem complex de idei, concepte, principii și teorii, toate orientate la alcătuirea unei epistemologii a educației. Autorul, pentru prima oară în practica abordării terminologiei pedagogice, pornește de la natura ființei umane și a activității sale de cunoaștere, din care, cu trimitere la un spectru reprezentativ de autorități precum Aristotel, Platon, Augustin, I. Kant, F. Schiller, Hegel, W. von Humboldt, G.W. Leibniț, J. Mill, J. Herder, E. Cassirer, M. Heidegger, A. Guliga, E. Ilienkov, Z. Kakabadze, A. Corșunov, Șt. Lupașcu, C. Noica, N. Șteinhardt, Al. Surdu, G. Liiceanu, V. Stoichiță, A.-P. Iliescu, deduce legile și principiile cunoașterii (obiecte ale epistemologiei), ilustrându-le lingvistic și pedagogic pe patru dimensiuni – tipuri de cunoaștere: empirică, mitic-religioasă, artistic-estetică și științifică.

Autorul insistă pe unitatea celor patru tipuri de cunoaștere, precum și pe faptul că terminologiei pedagogice îi sunt proprii toate tipurile de cunoaștere, prioritară fiind una dintre ele, în funcție de obiectul concret al cunoașterii. Respectiv, deduce că definirea doar lingvistică a termenilor pedagogiei moderne nu este suficientă, orice fenomen al educației urmând să fie abordat ca fenomen al cunoașterii (inclusiv al cunoașterii de sine!), de formare și dezvoltare pe întreg parcursul vieții a educabilului, într-o terminologie pedagogică adecvată atât esenței fenomenului, esenței sale lingvistice (semioticii), cât și esenței/naturii ființei celui educat. Respingerea, uneori acidă, a unor pseudotermini precum „subcompetență”, „unitate de competență”, „profesor mentales”, „pedagogie transparentă” etc., care nu-și au și nici nu pot avea bază epistemică, deoarece nu decurg din natura cunoașterii, a educației și a ființei umane, precum și plonjările epistemice în varii domenii educaționale – axiologică, artistic-estetică (teatrală, muzicală), lingvistică, literar-artistică etc., descoperă în autorul studiului o personalitate științifică amplă și profundă, demnă de calificativul *filosof al educației*.

Cele mai multe incursiuni sunt făcute în domeniile educației artistic-estetice și educației literar-artistică, reprezentând și calificarea sa științifică de bază, pe care le abordează mai întâi filosofic, apoi și lingvistic și pedagogic propriu-zis. În acest sens, menționăm aportul unic al autorului în descoperirea originii formării-dezvoltării artistic-estetice și literar-artistică a receptorului/cititorului în Școala estetică din Konstanz, Germania (H.-R. Jauss și colab.), din care deduce că sursele formării unui receptor cult de literatură și artă sunt experiențele de viață și cele literare și artis-

tice ale educabilului. Astfel esența termenilor *receptor de artă*, *cititor de literatură* deschide și argumentează/motivează ampla arie semantică a celor doi termeni, iar de aici, și sugestiile cu privire la teleologia, conținuturile și metodologia educației artistic-estetice/literar-artistică.

Un alt aport epistemologic important în conceptualizarea terminologiei pedagogice constă în sintetizarea conceptelor: *caracterul metafizic* (suprasensibil, autoreflexiv) *al artei* (Kant), al calității receptorului de *adeveritor al operei de artă* (Heidegger), de *devenire întru propria ființă* a receptorului/cititorului/educabilului (C. Noica), *psihismului și naturii funcțional-dinamice a artei* (Șt. Lupașcu), care sunt valorificate în scopul stabilirii pe temeiuri epistemice a terminologiei aferente atât a educației în general, cât și a educației artistic-estetice și literar-artistică, în special.

Valoarea epistemică a monografiei este demonstrată și de însăși terminologia utilizată, în care termenul filosofic *ființă* este examinat/aplicat în cunoștință de cauză și cu raportări fructuoase la fenomenele cunoașterii-formării-dezvoltării ființei celui educat. Se simte în toate exegezele un respect deosebit pentru persoana celui educat – copilul, elevul, studentul, cursistul fiind avansat la rangul de *Ființă* – nume pe care-l poate obține doar prin *desăvârșire*, un alt termen filosofic, operat, ce-i drept, mai mult în teosofie, dar cu rigurozitatea proprie autorului, el realizând și un studiu special al *Bibliei*, iarăși din perspectivă pedagogică – a educației literar-artistică.

Monografia dlui Vl. Pâslaru *Epistemele educației moderne* prezintă, prin urmare, o lucrare de o valoare filosofică, lingvistică și pedagogică proprie și indiscutabilă, utilă atât teoretizării lingvistice, cât și terminologiei pedagogice, esenței, structurii și posibilităților de aplicare practică în procesul educativ viu.

Vl. Pâslaru adoptă o filosofie pozitivă a educației, însăși pedagogia fiind o știință pozitivă, studiul istoric al filosofiei și pedagogiei universale fiind convertit în identificarea cauzelor și formularea de soluții pertinente problemelor complicate și stringente ale educației și învățământului național din Republica Moldova. De la cele mai generale episteme ale cunoașterii pedagogice se avansează la descoperirea epistemelor pedagogiei naționale moderne, iar de la acestea – la conceptele, principiile și paradigmele unor tipuri de educație – literar-artistică, lingvistică, artistic-estetică, interculturală, moral-spirituală etc. Ideile și conceptele, precum și studiile practice, sunt structurate tematic și epistemic – de la general la particular și singular, de la cele mai generale episteme ale cunoașterii-educației la epistemele pedagogiei naționale moderne, și de la ele – la ideile, conceptele, principiile, teoriile și para-

digmele unor tipuri de educație: *educație literar-artistă, educație lingvistică, educație artistic-estetică, educație teatrală, educație muzicală, educație interculturală, educație moral-spirituală* etc.

Exercițiul filosofării pedagogice a autorului a produs o terminologie adecvată și o viziune auctorială originală, care, în parte, diferă de cea promovată prin eclecticele documente de politici educaționale, elaborate iată deja de cca 30 de ani și care sunt mai degrabă incolore epistemic, teoretic și metodologic decât adecvate învățământului național.

Ideile au un *crescendo*, pornesc de la simplu la complex și relevă clar relația *cauză-efect*; prezentarea materialului în capitole este echilibrată, fiecare paragraf evidențiind contribuția originală și semnificativă a autorului la *reactualizarea, redefinirea epistemelor educației moderne*.

Monografia *Epistemele educației moderne* este, în esență, un imn, o „Odă bucuriei”, generată de sentimentul și consacrată descoperirii esenței și căilor de formare și modelare a caracterului uman, în care educabilul însuși nu este un simplu element, obiect al educației, un vas deșert pe care trebuie să-l umpli neconștient, cum se considera într-o vreme în așa-numitul învățământ informativ-reproductiv. El participă nemijlocit și cointeresat nu numai la cunoașterea lumii înconjurătoare și a sinelui însuși, ci, conform noului concept educațional de învățământ formativ-productiv, și la recrearea ei, transformarea în una mai bună, precum și la educarea, perfecționarea și desăvârșirea propriei personalități, conștiințe, demnități, identități. Căci, stăruie autorul, educația, în mare, are caracter pozitiv, înseamnă schimbarea în mai bine a ființei umane. Această știință magică, separându-se

de-a lungul secolelor de filosofie, s-a constituit pe la hotarul sec. XIX–XX într-o entitate aparte, care deține, așa cum ne demonstrează diogenic de simplu și convingător autorul nostru, principii constitutive și regulative proprii, orientări, scopuri, obiective și finalități proprii, precum și metodologii („căi spre adevăr”, Goethe) specifice, proprii termenii exacti și univoci cu care operează etc. Iar trăsătura distinctivă care-o validează cel mai mult ca știință autonomă este capacitatea pedagogiei de a interacționa cu alte științe (filosofie, psihologie, lingvistică, psiholingvistică, sociologie, sociolingvistică, istorie etc.), beneficiind de descoperirile acestora/alimentându-le cu valori științifice proprii.

O cercetare interdisciplinară epistemologică-lingvistică-pedagogică, precum cea a dlui Vl. Pâslaru, reprezintă o noutate salutară nu doar pentru Republica Moldova, ci și pentru comunitatea științifică internațională.

BIBLIOGRAFIE

1. Solovei R., Botgros I., Andrițchi V., Bâlici V. Vlad Pâslaru – o conștiință pedagogică națională și europeană. În: *Literatura și Arta*, 24.01.08.
2. Ilica A. *Pedagogi români. Medalioane și interviuri*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 2015, p. 322.
3. Pâslaru Vl. *Educație și identitate: Termeni de referință*. Chișinău: Știința, 2021. 244 p.
4. Pâslaru Vl. *The Theory of Artistic-Aesthetic Education versus Didactics Arts*. In: *Handbook of Research on Applied Learning Theory and Design in Modern Education*/E. Railean, G. Walker, A. Elçi, J. Jackson (eds.). Information Science Reference, Pennsylvania (USA): IGI Global, 2016, 65-92.